

FELIP IV O LLUÍS XIV? EL DILEMA DE LA NOBLESA CATALANA AL ROSSELLÓ

per Miquel Angel Martínez i Rodríguez.

INTRODUCCIÓ

Com afirma molt bé el professor Raymond Sala en la seva obrasobre Perpinyà i el Rosselló a l'època moderna¹, la desaparició de Ramon Trobat el 1698 significà el final de la classe política procedent del Principat. Personatge aquest realment important, perquè fou precisament ell qui, com ens assabenta la professora Alícia Marcet, va dirigir un memorial adreçat al secretari, Michel Le Tellier, on defensa el manteniment del Consell Reial, ja que, en aquells moments tan rellevants, els comtats no tenen cap més lligam amb Barcelona. I convé recordar que, l'any després de la signatura del Tractat dels Pirineus, Lluís XIV decidí la clarificació de la situació institucional quan va ordenar la publicació de dos edictes cabdals per a la vida política dels Comtats².

Una segona preocupació d'en Ramon de Trobat fou saber què succeiria amb els personatges més pro-francesos del Consell Reial. Els més rellevants eren Josep de Fontanella³ i els consellers Josep Queralt, Felip de Copons i Francesc Martí i Viladamor⁴, els quals són nomenats consellers del Consell Sobirà. Hi hauran dos presidents à mortier, Josep de Fontanella i Francesc de Sagarra, malgrat que l'Edicte de Sant Joan de Luz preveia un primer president del Consell Sobirà en el moment en què fou creat. A la pràctica, ningú va ser

1. SALA, Raymond, *Dieu, Le Roi et les Hommes... Perpignan et le Roussillon (1580-1830)*, Ed. Trabucaire, Perpinyà, 1996. Per a una contextualització de la qüestió catalana dins l'àmbit europeu, SANCHEZ MARCOS, F., «The Struggle for Freedom in Catalonia and in Portugal», a *1648. War and Peace in Europe. Politics, Religion and Society*, Bussmann, K. i Schilling, H. (eds.), Münster-Osnabrück, 1998, Vol. I, pp. 207-213. Sobre el Rosselló al segle XVII, continua essent important SANABRE, J., *La acció de França en Catalunya, 1640-1659*, Barcelona, 1956. I del mateix autor *La resistència del Rosselló a incorporar-se a França*, Llibres del Trabucaire, Perpinyà, 1985. L'aportació de l'obra de Francesc Comte també ha sigut degudament valorada recentment, COMTE, F., *Il·lustracions dels Comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*, Curial, Barcelona, 1995. A nivell més general, MARCET I JUNCOSA, A., *Abrégé d'Histoire des Terres Catalanes du Nord*, Ed. Trabucaire, Perpinyà, 1991, consulteu també DALMAU, J., *El Rosselló és Catalunya*, Ed. Mediterrània, Barcelona, 1994.

2. Entre les reflexions més interessants sobre el Consell Sobirà, cal esmentar les de SALES, N., *Història de Catalunya. IV. Els segles de la decadència, segles XVI-XVIII*, Ed. 62, Barcelona, 1989, pp. 388-389; MARCET I JUNCOSA, A., «El Consell Sobirà del Rosselló al segle XVII», *Pedralbes*, 13, 1993, vol. I, p. 153. Llegir també l'anàlisi feta per MOUSNIER, R., *Les institutions de la France sous la monarchie absolue*, Presses Universitaires de France, París, 1980, Vol. II, pp. 257 i 318. També hem de tenir presents estudis clàssics, però suggerents sobre aquesta institució, em refereixo a VIOLLET, P., *Histoire des institutions politiques et administratives de la France*, París, 1903, vol. III, pp. 349-363; GALIBERT, P., *Le Conseil Souverain de Roussillon*, Perpinyà, 1904; i ANDRÉ, L., *Les sources de l'histoire de France au XVIIè siècle (1610-1715)*, París, 1934, Vol. VII titulat *Histoire économique. Histoire administrative*, p.234.

3. Aquest personatge era fill del famós juriconsult estudiat per PALOS PEÑARROYA, J. I., *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Eumo Editorial, Vic, 1997.

4. MARCET I JUNCOSA, A., «El Consell...» *Op. Cit.*, p. 152.

nomenat per aquest càrrec fins el 18 d'abril de 1691, quan Ramon de Trobat fou finalment nomenat primer president. Les males relacions entre els dos presidents à *mortier* foren en gran part responsables del retard a l'hora de proveir la plaça de primer president. Hi havia una gran rivalitat entre ambdós personatges i els respectius seguidors. Aquestes tensions eren el resultat de velles divisions existents en el Principat.

L'hostilitat entre aquests dos homes reflectia en part latent una relació entre llurs protectors a París. Le Tellier era el defensor de Francesc de Segarra i Colbert protegia a Josep de Fontanella. Lluís XIV conscient, perquè havia rebut fins i tot acusacions anònimes contra Francesc de Segarra, optà per deixar l'esmentada plaça vacant. Però més enllà d'aquestes dificultats, les altres tres places de consellers que s'havien de proveir no oferiren cap dificultat especial; i foren concedides a Isidre Prat, Nicolau Manalt i, per descomptat, s'havia de comptar amb Ramon de Trobat. Diego de Vilaformiu era el conseller clergue; l'esmentat Francesc Martí era també l'advocat general. I, convé no oblidar-ho, de 1660 a 1669⁵ el procurador fiscal fou l'intendent Charles Macqueron. La seva identificació amb els interessos de la monarquia francesa explica, per tant, llur situació preeminent en el nou marc institucional.

EL CONSELL SOBIRÀ DEL ROSSELLÓ

Els estudis sobre els parlaments francesos han evolucionat molt en les darreres centúries. Els treballs de Rogister i Aubry, per exemple, ens han assabentat molt bé de llur problemàtica⁶. A la dècada actual les investigacions de Julian Swann sobre el Parlament de París al Setcents han possibilitat un salt qualitatiu en aquest àmbit historiogràfic⁷. Afortunadament els nostres coneixements del Consell Sobirà rossellonès també s'han beneficiat d'aquesta nova situació gràcies a la recerca duta a terme per Guy Clerc a començaments de la dècada dels setanta⁸. De totes maneres, queda lògicament molt per fer perquè el fons del Consell Sobirà conservat als Arxius Departamentals dels Pirineus-Oriental és realment important.

El 1660, el Consell sobirà està format per un primer president, dos presidents à *mortier*, un conseller clergue, sis consellers laics, un procurador general i dos advocats generals. Als oficis previstos per l'Edicte de creació s'afageixen gradualment uns càrrecs nous que augmenten considerablement el personal del Consell: el nombre de consellers laics, originalment sis, s'eleva a nou el 1734 i després a dotze el 1786; els consellers d'honor són nomenats sense que el seu nombre quedi expressament fixat. El Consell Sobirà presenta una diferència fonamental amb els altres parlaments: contràriament a aquests, no hi ha venalitat en els càrrecs⁹.

Aquesta nova instància judicial té unes atribucions que són semblants a les de tot parlament d'Antic Règim: fer justícia en darrera instància, enregistrar els edictes reials i vetllar per llur aplicació. El Consell Sobirà exerceix la seva jurisdicció a la província del Rosselló a partir del 1660. No va estendre la seva competència al país de Foix fins que no fou incorporat a la generalitat de Perpinyà l'11 de gener de 1717.

Les apel·lacions de les sentències emeses per les jurisdiccions inferiors de la província, siguin reials, municipals o senyoriales, s'envien davant del Consell Sobirà. Aquesta regla té,

5. Pel que fa referència a les dificultats per proveir la plaça de primer president del Consell Sobirà del Rosselló, vegeu Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals (ADPO), 2B 38, f° 59, 18 d'abril de 1691 citat per STEWART, D., *Assimilation and Acculturation in Seventeenth-Century Europe. Roussillon and France, 1659-1715*, Greenwood Press, Londres, 1997, p. 30. La relació dels primers intendants –i per descomptat d'altres càrrecs importants del Rosselló– es troba també sistematitzada en l'apèndix C d'aquesta obra.

6. ROGISTER, John M. J., «The State of Research on French Parlements in the XVIIIth. Century», *Anciens Pays et Assemblées d'États*, t. 70, 1977, pp. 461-472; AUBRY, Marie Thérèse *et al.*, «Les parlements de France et leurs archives», a *La Gazette des Archives*, n° 125-126, 2n i 3r trimestres, 1984, pp. 125-143.

7. SWANN, J., *Politics and the Parlement of Paris under Louis XV, 1754-1774*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 27-44.

8. CLERC, G., *Recherches sur le Conseil Souverain de Roussillon (1660-1790)*, Paris, 1973-1974, mémoire dact., 2 vol.

9. CAUCANAS, S.; ROSSET, P., *Sous-Série 2 B. Fonds du Conseil Souverain*, T. 1, Direction des Services d'Archives, 1991, p. 5.

tanmateix, tres excepcions: el tribunal de la moneda de Perpinyà, car les seves apel·lacions es dirigeixen al Tribunal de la Moneda de Lió, els tribunals militars i el de la Maréchaussée –gendarmeria antiga– que jutja sense apel·lació.

A més de les competències habituals, al Consell sobirà se li ha atribuït ocasionalment el coneixement de certes causes. Així doncs, als segles XVII-XVIII el rei de França li delegà el coneixement dels afers que per via d'apel·lació, els andorrans sometien al co-senyor francès. I quan es portà a terme l'ocupació momentània de l'illa de Menorca pels francesos, durant el conflicte de la guerra dels Set Anys, introduí al 1757, d'una manera efímera, la jurisdicció del Consell Sobirà.

Com els parlaments, el Consell Sobirà té a més de la competència d'apel·lació que li és normalment atribuïda, una competència de primera instància, per excepció: sigui *ratione personae* en funció de la condició del defensor o de l'acusat, sigui *ratione materiae*, per certs afers considerats particularment importants (crims de traïció, de lesa majestat) on hom temia que els jutges subalterns no podien fer bona justícia¹⁰.

Trajectòria política de les famílies més rellevants en el nou marc institucional de 1660

A partir d'aquesta data, hom troba a la principal magistratura de la província catalana els més destacats partidaris del partit francès¹¹. Un nombre significatiu d'aquests nobles s'identificaren amb la causa pro-francesa des del mateix moment en què esclatà la Guerra dels Segadors. És el cas, per exemple, de Felip de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit, qui fou jutge de l'Audiència de Barcelona durant la revolta dels Segadors. Quan s'apropava la derrota catalana el 1652 optà per establir-se al Rosselló. Lluís XIV el nomenà un dels seus consellers d'Estat. Va emparentar amb Francesc de Tamarit, lloctinent del Mestre Racional de Catalunya, en casar-se en segones núpcies amb la seva filla Eulàlia de Tamarit i Amat¹². Els seus descendents també continuaren amb aquest compromís tan fort amb la Corona de França. Així doncs, el seu nét Francesc de Copons i de Reart, nascut a Perpinyà el 12 de setembre de 1687, fou nomenat advocat general del Consell Sobirà del Rosselló i en fou president. El seu fill, Francesc de Copons i d'Oms, senyor del Llor, fou designat malgrat la seva joventut conseller del Consell Sobirà el 25 de setembre de 1733 i president *à mortier*, el 9 de novembre de 1748¹³.

Onofre de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit, germà de Felip, també participà en les corts de 1626. Jaume de Copons, germà dels esmentats Felip i Onofre de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit, va romandre sota Felip IV, va formar part del Parlament de 1653, i fou canonge de la Seu d'Urgell, diputat eclesiàstic en el trienni de 1662 i president de la Diputació del General. Va ser també bisbe de Vic entre 1665 i 1673; aquest darrer any fou nomenat bisbe de Lleida fins al 1680¹⁴. Un altre membre de la nissaga va decidir servir Felip IV, em refereixo a Lluís de Copons, degà de Girona, qui va encapçalar el 1622 l'ambaixada de la Diputació per queixar-se de la situació del Principat en aquelles circumstàncies, però en arribar la crisi optà per la Corona espanyola i s'exilià¹⁵.

10. *Ibidem*, pp. 3 i 4.

11. Informació breu i útil, sobre els membres més destacats del Consell Sobirà del Rosselló a ASSIER-ANDRIEU, L., «Tradition juridique et changement politique: La persévérance du droit commun catalan dans la province du Roussillon», *Actes I Congrès d'Història Moderna de Catalunya*, Vol. II, Barcelona, 1984, p. 203.

12. Pel que fa al matrimoni entre Felip de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit i Eulàlia de Tamarit i Amat, veure Arxiu de Protocols de Barcelona (A.H.P.B.), Not. Pedro Pablo Vives, *Liber quartus cap. mat., 1646-1648*, f. 349.

13. LAZERME, Ph., *La noblesa catalana*, La Roche sur Yon, 1975, Vol. I, pp. 339-340.

14. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, p. 338. Consultar també SANS TRAVÉ, J. M., «El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius», a *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, VIII, 1980, p. 87. Pel que fa referència al paper polític dels qui formaren part del Parlament de 1653, veure, SANCHEZ MARCOS, F., «El Parlamento de Cataluña de 1653», a *Actes de les Corts a Catalunya*, Barcelona, 1991.

15. Dades sobre l'exili de Lluís de Copons, degà de Girona, VIDAL PLA, J., *Guerra dels Segadors i crisi social*, Barcelona, 1984, apèndix I.

En Nicolau de Manalt i de Tallaloques va tenir una evolució lleugerament distinta, però bé que potser no és la paraula més adient. La seva família va anar a viure a Perpinyà a les darreries del segle XVI. El seu pare Jaume Manalt i Darnach va néixer vers 1580, fou doctor endret i apareix el 16 de juny de 1619 a la matrícula de Burgesos honorats de Perpinyà. Ocupà la plaça de jutge de les segones apel·lacions de Conflent i de la Cerdanya; i per compensar-lo d'haver-se passat al partit francès, Lluís XIV li va fer donació, el 26 de novembre de 1654, de les rendes dels béns de Maria Baldo. Igual com Felip de Copons i Tamarit fou membre de l'Audiència de Barcelona¹⁶. La seva biblioteca reflecteix aquesta situació, car ell tenia obres de dret, de teologia, de literatura en català, en llatí, en francès i en altres llengües.

Un altre explícit exemple d'aquesta aposta total per la causa francesa és el cas de Francesc de Martí i de Viladomar. Va néixer a Puigcerdà el 1616 i va estudiar a la Universitat de Barcelona. I també formà part de l'Audiència. Fou tanmateix advocat fiscal de la batllia general de Catalunya. Va escriure vàries obres a favor dels catalans revoltats i Lluís XIV l'anomenà Conseller d'Estat i Conseller del Rei. Després del Tractat dels Pirineus fou designat advocat general davant del Consell sobirà del Rosselló. Va participar al 1663 en la repressió dels Angelets i un fill seu, Josep de Martí i Prexens, fou nomenat, entre altres càrrecs, advocat general al Consell Sobirà del Rosselló. L'altre gran personatge pro-francès, Josep de Queralt i de Salvador, va ser un magistrat procedent de Catalunya que es declarà partidari de la dominació francesa. I el seu fill recollí la successió del seu pare al Consell Sobirà del Rosselló¹⁷.

Els Romanya foren també uns destacats col·laboradors de la monarquia francesa. Francesc de Romanya, iniciador de la família d'aquest nom establerta al Rosselló, procedia de Barcelona on el seu germà, Josep Romanya, tenia un comerç. Adoptà el partit de França a l'època de les guerres de Catalunya. Va tenir al seu càrrec el comandament d'un esquadró de cavalleria en el regiment del Rosselló el maig de 1655. Fou nomenat veguer del Rosselló i del Vallespir i fou també l'encarregat de rebre el jurament de fidelitat que els nobles rossellonesos van haver de prestar al govern francès. Un descendent seu, Josep Romanya i Bruguera, ciutadà honorat de Barcelona, va obtenir el doctorat en dret i esdevingué conseller del Consell Sobirà del Rosselló¹⁸.

Una branca de la família Blanes, concretament la del marquès de Millas, col·laborà especialment amb Lluís XIV. En Francesc de Blanes i Ros, fill de Francesc de Blanes i doctor en dret canònic i civil, va ser el primer cònsul de Perpinyà el 1660 quan va tenir lloc l'annexió del Rosselló a França. Va anar al davant de la diputació que el Rosselló envià a Montpel·lier per entregar a Lluís XIV el tribut dels seus nous súbdits. Un nebot seu, Esteve de Blanes i de Planque i marquès de Millas, no va trigar gaire a rebre honors i riqueses. El 1705 és coronel d'infanteria de les milícies del Rosselló. I Lluís XIV creà al seu favor, i sense ingressos econòmics, el càrrec de cavaller d'honor al Consell Superior del Rosselló. Un membre destacat dels Ortega també gaudí d'una reconeguda rellevància institucional; em refereixo a Rafel d'Ortega i Closells, doctor en dret canònic i civil i burgès honorat de Perpinyà l'abril de 1650. El qual fou nomenat conseller del rei, jutge a la Cort Reial ordinària i substituït del Procurador general al Consell Sobirà del Rosselló¹⁹.

És imprescindible tenir en compte el capteniment dels Rocabruna, concretament de Josep de Rocabruna i de Tuxent. El qual fou habilitat com a noble per assistir a les Corts de 1626. Destacà durant la revolta catalana primer com a governador de la Conca de Tremp, després a la Seu d'Urgell que va defensar el 1657 contra les tropes de Felip IV i va acabar la seva carrera amb el grau de mariscal de camp²⁰.

16. STEWART, D., *Op. Cit.*, p. 170. I també MARCET, A., *Op. Cit.*, p. 155.

17. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, II Vol., pp. 321-322 i III Vol., pp. 98-99. Una investigació recent sobre la guerra dels Angelets, AYATS, A., *Les guerres de Josep de la Trinxeria (1637-1694). La guerre du sel et les autres*, Ed. Trabucaire, Perpinyà, 1997.

18. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, III Vol., pp. 170-171.

19. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, I Vol., pp. 148-149; Vol. II, pp. 430-431 respectivament.

20. GARMA I DURAN, *Próceres y ciudadanos de honor del Principado de Catalunya*, Barcelona, 1959, p. 229. Per suposat a LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, Vol. III, pp. 151-153.

La col·laboració militar de la noblesa pro-francesa del Rosselló

Un dels nobles més destacats en aquest àmbit fou, sens dubte, Josep d'Ardena i Çabastida, el qual va ser membre destacat del braç militar i es posà clarament a la disposició de la Generalitat de Catalunya quan esclatà el conflicte amb Felip IV. Mentre Lluís XIII va ser reconegut sobirà per Catalunya, Josep d'Ardena fou nomenat general en cap de la cavalleria catalana. El 1642 esclatà el seu antagonisme amb Josep de Margarit; i fou precisament aquest any quan va obtenir, del rei de França, el títol i els drets del Vescomtat d'Ille confiscat a Don Ramon de Montcada. Participà en les inacabables negociacions de Münster on fou enviat en ambaixada per un seguit de catalans inquietos davant la cort de França. Deplorà les maniobres massa francòfones de l'esmentat Francesc Martí i de Viladomar, itornà a repassar la frontera²¹.

Dos membres de la família Anglada, Joan Batista d'Anglada i Anglada i el seu fill Faust d'Anglada i Codolosa, col·laboraren també en el servei a la monarquia francesa. En Joan Batista d'Anglada es casà el 1644 amb Ana Maria Codolosa, filla del magnífic Gaspar Codolosa, ciutadà honorat de Vic i antic pagès de Mataró. Durant els problemes que sacsejaren Catalunya va decidir passar al servei de França amb varies de les famílies més distinguides del Principat. Els seus béns foren, per tant, confiscats. Va demostrar el seu valor a la batalla de Saint-Denis i al setge de Tongres on morí. Va ser aleshores un dels primers capitans del Regiment d'infanteria del Royal-Rosselló, on havia rebut al 1660 el comandament de cinc companyies. El seu fill, Faust d'Anglada, fou batejat el 1653 a Mataró i va seguir les petges del seu pare. Després d'haver fet varies campanyes va rebre de Lluís XIV a l'any 1676 el títol de *cornette* en el regiment de Chuseau-Cavalerie. Va ser tanmateix ajudant de camp del mariscal de Noailles. I el seu oncle fou el primer president del Consell Superior del Rosselló, intendent de la província i conseller d'Estat²².

En aquells anys tan decisius per a l'evolució històrica del'actual Catalunya nord destacaren també dos personatges de la família Albert. Josep d'Albert i el seu fill, anomenat també Josep, participaren activament en varies campanyes militars més enllà dels primers anys de la incorporació del Rosselló a França. Josep d'Albert, nascut al primer terç del segle XVII, formà part l'any 1644 del regiment de Setmenat del Principat. Participà en el setge de Lleida el 1647 i a l'any següent en el de Cortaza; i després d'haver estat nomenat capità major en el regiment del comte de les Illes, va pendre part als combats de Candie el 1656. En aquelles circumstàncies va acceptar ser el cap de les milícies del Rosselló sota les ordres del mariscal de Schomberg als setges de Bellegarde el 1674 i el 1675. Des d'aleshores no va deixar de batre's en les ocasions que enfrontaren francesos i espanyols en aquesta època, per exemple al setge de Puigcerdà.

El seu fill, també Josep d'Albert, seguí la carrera de les armes des de 1675 i obtingué del rei de França unes *lettres patentes de légitimation* el 1682. Després del setge de Bellegarde va anar amb el seu regiment a Charleroi; i va participar en diferents combats contra les Províncies Unides, la qual cosa implicà que se li oferís el comandament d'un batalló de segones milícies del Rosselló a les quals serví sota l'autoritat de Noailles, de Quinson i de Berwick²³.

La família Banyuls no va tenir una estratègia única, comptant altres famílies catalanes, en aquells difícils moments. Durant la Guerra dels Segadors, Tomàs de Banyuls i d'Oris, acabà decantant-se pels interessos hispànics. I els seus dos fills, Carles i Francesc de Banyuls i Compte, seguiren trajectòries diferents.

21. ELLIOTT, J. H., *La revolta catalana 1598-1640*, Ed. Crítica, Barcelona, 1989, pp. 453, 513 i 518. Sobre el mateix personatge, llegiu SANABRE, J., *El Tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya*, Ed. Barcino, col·lecció Tramuntana, Barcelona, 1978, p. 42.

22. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, Vol. I, pp. 73-74.

23. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, I Vol., pp. 62-63.

En Carles de Banyuls va romandre fidel als interessos espanyols. La seva mare l'influïa perquè actués d'aquesta manera; i, com a conseqüència d'aquesta actitud, formà part d'una conspiració per lliurar Vilafranca de Conflent a la monarquia hispànica i, en fracassar, van haver de fugir cap a Espanya i tots els seus béns foren confiscats. La recuperació posterior d'aquests béns es deu a la personalitat de la seva dona, Tomasina d'Ardena i Aragón, filla de Joan d'Ardena i Çabastida, lloctinent general al servei de França. Aprofitant la influència del seu pare, va recuperar de Lluís XIV tots els béns confiscats al seu marit i els deixà en herència al seu cunyat. En canvi, Francesc de Banyuls va entrar al servei de França el 1671 i fou capità de cavalleria el 1647. Més tard el trobem com a primer capità al regiment Dauphine-Etranger i va estar a la guarnició de Mézières a les Ardenes; i va morir el 1695²⁴.

Dos personatges de la família Margarit, els germans Josep i Vicens de Margarit i de Biur, es comprometeren a fons amb la causa francesa. En Josep de Margarit, primer marquès d'Aguilar, va néixer a Castelló d'Empúries el 1602 i fou un dels principals responsables de l'aixecament de Catalunya i de l'annexió del Rosselló a França. És prou sabut que va estar al cap d'un petit nombre de soldats que, d'acord amb les ordres de la Diputació i dels Estaments, va fer front al gran exèrcit que el govern de Madrid envià contra Barcelona. I quan Felip V va esdevenir rei d'Espanya, la família Margarit recuperà totes les possessions que li havien deixat els seus pares. El seu germà Vicens, per bé que seguí la carrera eclesiàstica, es beneficià del servei dut a terme per en Josep de Margarit. Fou religiós de l'ordre de Sant Domènec i autor d'un llibre de teologia titulat *Cuestiones de Santo Tomás*. Durant la guerra dels Segadors fou designat bisbe de Lleida per Lluís XIII el 1642. Posteriorment Lluís XIV, en haver obtingut la facultat de nomenar el bisbe d'Elna, l'elegí per aquesta seu apostòlica²⁵.

Els nobles rossellonesos fidels a la monarquia hispànica

Els qui argumenten la seva fidelitat a Felip IV ens assabenten –segons la documentació emprada– d'inacabables patiments, els quals són el resultat d'una trajectòria pro-hispànica. La família rossellonesa dels Llupià, fidel als Àustria, és un dels exemples més clars d'aquesta situació. Quan Carles de Llupià demana la futura de l'ofici de Tinent de Batlle General ens diu²⁶:

«(...) Refiere en su memorial(...) [que] su padre Dn Carlos de Lupian en tiempo que las armas Rl. (...) tenian sitiada a Barzna. para reducirla a su obediencia. en cuja ocasion coopero para que los naturales de los Condados de Conflent, y Cerdaña tomasen las armas para esta empresa contra franceses, y despues sirvio en el sitio, y toma de diferentes plazas, y por esta razon le confiscaron franceses la mayor parte de su hacienda que le redivava seis mil Duca. de plata de renta; que el suppte a su imitacion ha muchos años que se halla continuando el Rl servicio con el puesto de capitan de Cavallos corazas, hallandose en los choques demas garbo que se han tenido con el enemigo, y en particular en el río Ter, sitios de Palamos, y Hostalrique, y ultimamente en la defensa de Barna. donde manifesto las obligaciones de su sangre; y en esta consideracion y la de tenerle VMgd hecha merced a Dn Phelippe de Lupian su hermano mayor de la futura de theniente de Bayle General de Catt^a que fallecio sin llegar a lograrla Suppca a VMgd se sirva continuarsela al suppte en premio de sus servicios y los de su casa»

24. SALES, N., *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*, Empúries, Barcelona, 1984, pp. 29-31 especialment. També SANABRE, J., *La resistència...*, pp. 52-53.

25. Sobre Josep de Margarit i Biure, vegeu SANABRE, J., *La acció de Francia...* Del mateix autor, *La resistència...* p. 66. No oblidar el treball de SALES, N., *Història de Catalunya...* pp. 373-375. Convé llegir també CATALÀ I ROCA, P., *El virrei comte de Santa Coloma*, Barcelona, 1988, pp. 115-120. I més recentment MOLAS RIBALTA, P., *Catalunya i la casa d'Àustria*, Curial, Barcelona, 1996, pp. 50 i 194.

26. Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.), C.A., Lligall 219, document n° 21, consulta a Madrid, 29 de gener de 1700.

Per semblants motius, Manel d'Oms, capità de cavalleria, aconseguí la provisió de la Companyia de la Guàrdia del Rosselló que era la dels Virreis de Catalunya. Obtingué el suport decidit del Consell d'Aragó quan fou proposat per aquest en primer lloc de la terna, mentre que pel virrei marquès de Mortara ho fou en segon. L'argument emprat per l'esmentat Consell és molt clar²⁷:

«Con este presupuesto, propone el Con^o en primer lugar a Don Manuel de Oms, que se sigue en la terna del Marques, assi por lo que le califica, como por los servicios de su padre y aguelos continuados en la guerra por espacio de 130 años, de que ha constado por sus papeles y haver tenido esta misma compañía su padre Don Joseph de Oms algunos años hasta el de 638(...) y los ha continuado Don Manuel en la guerra de Cathaluña, habiendo sido Capn. de Cavallos. Perdio su hazienda y patrimonio en Rossellon, que la ocupa el enemigo. Es cavallero de mucha calidad, y recahera bien en su persona este puesto».

I, per bé que no aconseguí l'elecció, el segon lloc en la terna del Consell d'Aragó fou per un membre dels Llupià, Manuel de Llupià, que va guanyar en aquesta terna un lloc respecte a la del marquès de Mortara que el situà en tercera posició. Els arguments van fonamentalment en la mateixa línia²⁸:

«en 2° lugar propone a Don Manuel de llupian que viene porel Marques en 3° assi por lo que su padre el Govor. de Cathaluña tiene merecido en servicio de VMagd. y hazda. que ha perdido, como por los que el ha hecho desde el principio del sitio de Barcelona, habiendose hallado en las ocasiones que se han ofrecido, es cavallero de calidad y partes».

El memorial de Lázaro de Gelzen, la família del qual va tenir alguns juristes rellevants, ens descriu també les grans vicissituds que van haver de patir per ser lleials a la Corona espanyola²⁹:

«El Dotor Don Lazaro de Gelzen (...) representa que su padreel Dotor don Joseph de Gelzen fue uno de los principales que yntentaron la suppressa de las plazas de Perpiñan y Salsas en el condado de Rossellon y Reduccion de aquellas a la Real, y devida obediencia de V. Magd, antes que las Reales armas entrassen en aquel Pais, en el año de 1674, y si bien se malogró el feliz efecto, por haverse descubierto el trato, por cuya causa perecieron algunos de los correspondientes, con atroces muertes, y aunque dicho dotor Don Joseph Gelzen salvó su vida y escapó del Peligro, passando dissimulado, con postas por Francia, asta Genova, y desde alli a la piadosa obediencia de V. Magd.: Pero los Ministros de Francia Executaron sus Rigores contra el Padre y Muger de dho Don Joseph Gelcen, y contra su hijo, el suplicante poniendoles en una estrecha carzel, donde apocos dias el Padre murió, y los demas, al cabo de onze meses, salieron con un destierro, del qual hallaron el consuelo bajo la obediencia de V. Magd.(...)».

Els Descatllar destacaren, com és prou conegut, per llur lleialtat a la monarquia hispànica. En Jacint Descatllar i de Fivaller, fill del cavaller Dalmau Descatllar i de Perpinyà, fou elevat a la dignitat de noble el 1672. Seguí com els seus avantpassats la carrera de les armes. Després de la seva conducta heroica al setge de Salses de 1639, fou nomenat molt jove lloctinent del seu pare. En aquell context bèl·lic va intentar defensar

27. A.C.A., C.A., Lligall 312, document n° 51, consulta feta el 6 de juny de 1658.

28. *Ibidem*.

29. A.C.A., C.A., Lligall 226, document n° 51. Memorial de Lázaro de Gelzen. Sobre els patiments dels prohispanics, SANABRE, J., *La resistència...* pp. 119-124.

Puigcerdà i el 1660 tenia al seu càrrec tres fortaleses de la Cerdanya. Recordar també que les branques familiars de Vilafranca de Conflent i de Sant Hipòlit foren totalment antifranceses³⁰.

Algunes famílies, com els Perapertusa, malgrat la fidelitat inicial a la monarquia francesa, optaren finalment per Felip IV. Antoni de Perapertusa i de Vilademany, segon vescomte de Joch, va defensar la causa de Catalunya contra el govern de Madrid. De totes maneres, el vescomte de Joch va abandonar el partit francès quan es produí la revolta del Conflent el 1652 i, per tant, tots els seus béns foren confiscats³¹.

No ens ha de semblar res d'estrany que tinguem més casos ensentit contrari, és a dir, famílies que han tingut una lleialtat efímera al rei d'Espanya. Trobem, per exemple, en els Delpàs un cas força interessant. Àngel Delpàs i Alzina, fill de Jaume Delpàs i Galíndez de Terreros, va defensar la causa espanyola i va combatre en les files de l'exèrcit de Dalmau de Queralt i els seus béns, com en tants altres casos, foren confiscats per Lluís XIV el 1653. Uns anys més tard va reconèixer la dominació francesa i va heretar aleshores les propietats i els títols del seu germà Ramon, baró de Sant Marsal, que fins aquell moment pertanyien a Felip de Copons. Els Generès, concretament Antoni Generès, van veure també confiscats els seus béns per la monarquia francesa el mateix any que Àngel Delpàs i Alzina. I deu anys més tard va jurar fidelitat al rei de França i els seus dominis foren immediatament restituïts³².

Una altra història paral·lela la tenim en Jacint Ham i Torrelles, qui va rebre de Felip IV el privilegi de burgès honorat de Perpinyà el setembre de 1633. Vint anys més tard, havent pres partit a favor de Felip IV, va patir la confiscació dels seus béns i foren atribuïts a Francesc Fontanella. I deu anys més tard, com els casos anteriors, va inclinar-se per França i prestà fidelitat entre les mans del conegut Francesc Romanya, veguer del Rosselló i del Vallespir³³.

Conclusió

Tots sabem que entre 1640 i la incorporació del Rosselló a la monarquia francesa, Catalunya ha viscut un període transcendental. Els grups socials dirigents del que avui en dia anomenem la Catalunya nord hagueren de decantar-se bé pel monarca espanyol o bé pel francès. L'anàlisi que hem dut a terme ha palesat, un cop més, que les percepcions personals dels nobles expliquen, en bona part, l'opció finalment escollida. Si hom tenia interès en arrelar-se al Rosselló sols l'opció per a la monarquia de Lluís XIV garantia seguretat personal, promoció social i, per descomptat, política. La majoria de nobles rossellonesos residents a Perpinyà així ho veieren i actuaren en conseqüència. Una sèrie de nobles catalans del Rosselló, que s'inclinà de bell antuvi per Felip IV, optà al cap d'uns anys desdir-se d'aquesta fidelitat i acceptar el domini francès per poder tenir futur en una terra que no pensaven abandonar. En canvi, els que consideraren que llur situació requeria mantenir-se fidels a Felip IV experimentaren, si no pogueren fugir, no sols les típiques expropiacions dels béns, sinó que ells i llurs famílies patiren grans sofriments.

30. MORALES ROCA, F., *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII (1599-1713)*, Madrid, 1983, p. 216.

31. MORALES ROCA, F., *Op. Cit.*, pp. 32-33. Llegeix també unes dades útils a MOLAS RIBALTA, P., *Op. Cit.*, p. 208.

32. MORALES ROCA, F., *Op. Cit.*, pp. 214 i 255 respectivament; CAPEILLE, J., *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Lafitte Reprints, Marsella, 1978, p. 160.

33. LAZERME, Ph., *Op. Cit.*, Vol. II, p. 196.